

Dokument nr. 8:29

(2004-2005)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen og Heikki Holmås

Forslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen og Heikki Holmås om lov om endring i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (i saker om tvangsekteskap)

Til Odelstinget

BAKGRUNN

Unge på flukt fra tvangsekteskap får i dag fri rettshjelp knyttet til oppløsningen av ekteskapet, og særskilt i forbindelse med straffesak der de har vært utsatt for mishandling eller trusler fra nærstående. Derimot er det ingen rett, men kun en mulighet til fri rettshjelp, når det dreier seg om juridisk bistand til forhold knyttet til behov for flukt til og bosetting i ny landsdel, navneendring, adressesperring og voldsalarm. Det finnes eksempler på unge som ikke har fått innvilget nødvendig fri rettshjelp til helt nødvendige juridiske avklaringer som oppstår i forbindelse med etablering med ny identitet og bosetting.

Det er et klart behov for å etablere et system som gir den unge nødvendig rettshjelp og trygghet for at hjelpen er der, og gis umiddelbart.

Det dreier seg om behov for advokatbistand på en rekke områder:

- Navneendring.
- Adressesperring.
- Nye identitetspapirer.
- Framskaffelse av vitnemål og attester i nytt navn.
- Informasjon og forhandling med kreditorer.
- Bolig eller bedrifter kan stå i de unges navn, og eierforholdet må avvikles, osv., osv.

Rettstilstanden i dag

Rettshjelploven § 13 tredje ledd åpner for unntak:

"... når det aktuelle problem åpenbart har så stor personlig og velferdsmessig betydning for vedkommende at det etter en samlet vurdering er rimelig at det offentlige yter fri rettshjelp".

Det er fylkesmennene som skal forvalte dette unntaket i loven. I flere avslag som er gitt i slike saker sier fylkesmenn at de har forståelse for at saken har personlig betydning for søkeren, men finner ikke at det kvalifiserer til fri rettshjelp. Argumentasjonen som i tillegg brukes er at man legger særlig vekt på at det føres en restriktiv praksis i saker som skal behandles av offentlig forvaltning og som har opplysningsplikt i henhold til forvaltningsloven.

Justisdepartementet sier at de ikke har instruert om endret praksis, og på grunn av det beskjedne antall klagesaker departementet har hatt til behandling, mener de at det er grunn til å anta at den offentlige opplysnings- og veiledningsplikt har vært tilstrekkelig. Det at man på saksområder har få saker er ingen indikasjon på alvorlighetsgrad, og skal ikke styre hvorvidt fri rettshjelp skal tilstås.

Praksis i dag

Det vises til brev fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Juridisk avdeling, datert 13. april 2004 ref. 2004/6953 FM-J, brev fra Fylkesmannen i Rogaland datert 23. oktober 2003 til Justisdepartementet ref. 2003/7889 og brev fra Justisdepartementet datert 18. desember 2003 til advokat Hanne Guttulrud Bredal ref. 03/8341 A-AK ALH. I avslagene går det fram at slike saker ikke er prioritert, at bistand i forbindelse med identitetsskifte og sperring av adresse kun er ansett som en forvaltningssak og at det anses unødvendig med juridisk bistand, og at disse forhold ikke anses som spørsmål av stor personlig og velferdsmessig betydning.

I eksempler fra fylkesmenns vedtak på konkrete avslag på fri rettshjelp, legges det vekt på at det of-

fentlige har veilednings- og/eller undersøkelsesplikt, og at de unges praktiske behov skal ivaretas gjennom ulike offentlige instanser. Samtidig henviser fylkesmenn de unge til frivillige organisasjoner for bistand på de samme områdene. Statsråd Odd Einar Dørum sier i svar på skriftlig spørsmål nr. 895 (2003-2004):

"Rettshjelpsloven åpner for eksempel for at det offentlige dekker utgifter til advokat i forbindelse med oppløsning av ekteskap, herunder tvangsekteskap. Det føres en liberal praksis i disse sakene. Videre har departementet iverksatt et særskilt rettshjelpstilbud i forbindelse med straffesaker der personer har vært utsatt for trusler eller mishandling fra nærstående. Tilbudet er et supplement til straffeprosesslovens regler om bistandsadvokat, og vil dekke deler av de problemstillinger tvangsgiftede kan oppleve.

Når det gjelder den konkrete problemstilling som tas opp om behovet for beskyttelse gjennom skifte av bosted, addressesperre mv., forutsettes ungdommene å få nødvendig bistand og beskyttelse fra offentlige organer. Politiets oppgave er å beskytte den utsatte. Dette er et viktig prinsipp. I enhver situasjon som omfatter alvorlige trusler vil politiet foreta en trusselvurdering. Vurderingen legges til grunn for å avgjøre hvilke beskyttelsestiltak som best vil ivareta sikkerheten til den som trues. Aktuelle beskyttelsestiltak vil kunne være; voldsalarm, utstedelse av besøksforbud, addressesperre og politioperative tiltak. I særlige tilfeller der andre beskyttelsestiltak er vurdert ikke å være tilstrekkelige for å ivareta den utsattes sikkerhet, kan det gis tillatelse til å benytte fiktiv identitet. Den nødvendige bistand i slike saker er av mer praktisk enn av juridisk art. Rettshjelpsloven utelukker likevel ikke at det kan innvilges fri rettshjelp dersom saken byr på særskilte problemer som krever bistand fra advokat. Fylkesmennene og departementet som klageorgan vurderer hver enkelt sak konkret, men med utgangspunkt i at søkerne primært skal få bistand fra annet hold. Dette har nå som tidligere vært gjeldende praksis på området."

Forslagsstillerne viser til de klare eksempler som nevnt før i dette avsnittet om at dette ikke har vært tilfelle. Det er iherdig innsats fra frivillige, og ikke fra det offentlige, som har sørget for trygghet og hjelp i en kritisk situasjon.

Vurdering av dagens praksis

Rettsstilstanden nå har to alvorlige svakheter. For det første er det tidsaspektet. Advokater vil vegre seg mot å yte bistand før fylkesmenn har innvilget fri rettshjelp. Dette tar tid, samtidig som de unge ikke kan vente fordi de trenger øyeblikkelig hjelp for å komme seg i trygghet. Å betale den nødvendige rettshjelpen selv har de færreste unge i en slik situasjon råd til. For det andre viser begrunnelsene som er gitt av fylkesmennene at en ikke forstår alvoret i slike saker.

Begrunnelsene for avslag som er gitt, viser at praksis og holdning nå er at juridisk bistand, utover det som er knyttet til den formelle oppløsningen av ekteskapet, ikke anses nødvendig.

Det vurderes at juridiske forhold knyttet til for eksempel ny identitet ikke er kompliserte, og at feil i slike sammenhenger ikke anses å være av stor personlig og velferdsmessig betydning. Det offentlige har ofte ikke de nødvendige rutiner og juridisk kompetanse til å håndtere disse sakene betryggende.

Statsråd Odd Einar Dørum i Justisdepartementet skriver også i sitt svar på skriftlig spørsmål nr. 895:

"Hvis det på bakgrunn av det som nå kommer frem likevel viser seg at det offentliges opplysnings- og veiledningsplikt ikke er tilstrekkelig, er jeg selvsagt åpen for å vurdere om det kan være grunn til å behandle slike saker mer liberalt, og samtidig signalisere dette til fylkesmennene."

Å henvise ungdom i potensielt livstruende situasjoner til det offentlige, uten rett til bistand fra advokat med den nødvendige kunnskap og uten samkjøring etatene imellom, kan være både farlig og påføre personene det gjelder helt uakseptable belastninger. Det er dessverre flere konkrete eksempler av nyere dato på det offentliges behandling av unge i krise, hvor sikkerheten er satt på spill og kompetent hjelp ikke er blitt gitt. Eksempler viser også at hele prosessen med ny identitet må starte på nytt igjen, på grunn av manglende juridisk kompetanse og bistand, og fordi vedkommende er gitt feil kode eller opplysninger blir gitt i strid med reglene. Feilaktig og mangelfull saksbehandling og oppfølging, og et kunnskapsnivå i det offentlige som fremdeles er tilfeldig og mangelfullt, setter i slike tilfeller de unges liv i direkte fare. Kunnskapen og erfaringen i offentlige organer er ikke stor nok, nettopp fordi det ikke er mange av disse sakene. En rundgang mellom offentlige kontorer som ikke i tilstrekkelig grad vet hva de skal gjøre er uverdigg, unødvendig og utsetter de unge det her gjelder for enda større risiko.

Det er umenneskelig å kreve at de det her gjelder skal makte å finne fram i systemet og ordne opp selv i den situasjonen de befinner seg i. De er på flukt, de har vært utsatt for vold og tvang og de kan være drapstruet. De har mistet alt - familie, venner, bosted, skole, arbeid, og mange står på fullstendig bar bakke. De har behov for praktisk hjelp til flytting og etablering på et nytt, trygt sted. Slik hjelp bistår i dag for eksempel organisasjoner som "Selvhjelp for innvandrere og flyktninger" (SEIF) med. Men de mer formelle sidene av saken må henvises til advokater med kompetanse på området. Det er behov for at advokatbistand er til stede på en rekke områder:

- Navneendring.
- Adressesperring.
- Nye identitetspapirer.
- Framskaffelse av vitnemål og attester i nytt navn.
- Informasjon og forhandling med kreditorer.
- Bolig eller bedrifter kan stå i de unges navn, og

eierforholdet må avvikles, osv., osv.

Ingen av disse områdene er prioritert i rettshjelploven i dag. Så lenge ungdom på flukt fra tvangsekteskap som gruppe ikke kommer inn som prioritert område, blir de overlatt til tilfeldigheter og usikkerhet som kan få alvorlige konsekvenser.

Tiltak som må iverksettes

Arbeidet mot tvangsekteskap må styrkes.

Tiltakene nummerert fra en til fire om krisehjelp til ungdom i Regjeringens plan for fornyet innsats mot tvangsekteskap fra våren 2002 har rett intensjon, men det må sikres en større treffsikkerhet slik at de som trenger hjelp faktisk får det. Det må lages et helhetlig tilbud med nødvendig rettshjelp på de nevnte områdene.

Kun på denne måten kan vi sikre at de ikke utsettes for tilfeldig behandling som kan ha tragiske konsekvenser. Det dreier seg om en forholdsvis liten gruppe - kanskje 50 ungdommer i året. Sammenlikner vi dette lille antallet med en av de andre gruppene som er prioritert i rettshjelploven, de som årlig går til separasjon og skilsmisse, vil vi se at det offentliges ekstrautgifter vil bli svært begrenset.

Kapittel III i rettshjelploven omhandler fritt rettsråd. I § 13 framgår vilkår for fritt rettsråd. Første ledd gjelder saker hvor det ikke er behovsprøving. Andre ledd gjelder saker etter ekteskapsloven, barneloven, trygdesaker mv. For disse sakene må søker ha oppfylt økonomiske vilkår. Tredje ledd gjelder saker som har velferdsmessig og personlig betydning for søkeren som gjør at rettshjelp likevel kan innvilges etter søknad.

Lovendringen vedrørende rettshjelp i saker om tvangsekteskap kan legges inn under rettshjelploven § 13 første eller andre ledd som en prioritert sak.

§ 13 første ledd foreslås gitt følgende ordlyd:

I saker etter utlendingsloven har utlending rett til fritt rettsråd uten behovsprøving som bestemt i utlendingsloven § 42 tredje ledd. I saker om erstatning etter strafforfølgning etter straffeprosessloven kapittel 31 har siktede rett til fritt rettsråd uten behovsprøving. *I saker som omhandler tvangsekteskap har søkeren rett til fritt rettsråd uten behovsdekning.*

Hvis forholdet skulle dekkes inn i § 13 andre ledd med behovsprøving kunne denne paragrafen gis følgende ordlyd:

I saker som nevnt i § 18 første ledd, i trygde- og pensjonssaker og i saker som omfatter tvangsekteskap, kan fritt rettsråd gis til den som oppfyller de økonomiske vilkår i § 8, jf. § 10, når dette kan antas nødvendig og det er rimelig at det offentlige yter slik bistand.

Videre må det gjøres et tillegg i stykkprisforskriften av 18. september 2001 (2088). Erfaringsmessig blir det brukt mye tid i disse sakene. Først og fremst fordi det er en rekke forhold ungdommene trenger bistand til. I noen saker er det behov for tolk og det er nødvendig med mye informasjon for at de skal forstå sine rettigheter. De som jobber med denne type saker påpeker at stykkprissatsen må økes, og en stykkprissats på inntil 12 timer vurderes rimelig.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

A

Vedtak til lov

om endring i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp

I

I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp gjøres følgende endring:

§ 13 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

I saker som omhandler tvangsekteskap har søkeren rett til fritt rettsråd uten behovsdekning.

II

Denne lov trer i kraft straks.

B

Stortinget ber Regjeringen endre forskriften om stykkprissats i saker som omhandler tvangsekteskap slik at det gis en stykkprissats på inntil 12 timer.

7. desember 2004